

Mi lesz veled, nyomtatott könyv?

2025. január 22-én a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete és az MTA Könyvtár és Információs Központ a Pesti Vigadóban műhelykonferenciát szervezett.

A konferencia során, melynek háziasszonya **Szepesi Judit** hódmezővásárhelyi könyvtáros kolléganő volt, szakmai tapasztalatcserére került sor. A szakmai napon magas színvonalon, de közérthető módon jártuk körbe a kortárs magyar olvasói szokásokat, bemutattuk, hogyan változnak az igények, és milyen jövőbeli lehetőségek rejlenek a könyvpiacra, a digitális világban a mesterséges intelligencia térhódítása mellett. A konferencia során szakmai tapasztalatcserére került sor a közgyűjteményi, kiadói és humántudományi szakterületeken dolgozó szakemberek között, melyhez a kerekasztal-beszélgetés keretei között a hallgatóság is csatlakozhatott. Az alapvető gondolat a generációs különbségeket is szem előtt tartva a „born digital” kontra mesterséges intelligencia aspektusából igyekezett vizsgálni a nyomtatott könyv létjogosultságát. A nap mottója Marshall McLuhan 1962-es „Vége a Gutenberg-galaxisnak!” aforizmája volt, amelyet örömmünkre újra és újra megcáfoltak a szakmát képviselő előadók.

Az első szekció **Szentmártoni János** optimista szemléletével volt átitatva, aki hangot adott aggodalmának, mégis derűlátóan tekintett a jövőbe. Ennek egyik legfőbb okaként megfogalmazta, hogy az online kommunikáció ugyan veszélyezteti a nyomtatott adathordozókat, de a gyors és nem kézzelfogható információk nem maradandóak, a jelenben zajló információtömegnek nincs kézzelfogható lenyomata, míg a nyomtatott könyv a tudás lenyomatát adja örökül.

Ahogy ezt a pár gondolatot írom, épp ez a nap Johannes Gutenberg halálának 557. évfordulója. Alkotása alapjaiban változtatta meg az információ áramlásának mibenlétét, a tanulás és tudás átadásának módját. A könyv már bizonyított az elmúlt évszázadokban, az MI egyelőre csak a tudásunkra támaszkodva igyekszik teret hódítani.

Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója *Az e-book mint az olvasás forradalma?* témájában járta körbe az információszerzési szokásokat. Velünk megosztott tapasztalatai alapján arra a megnyugtató következtetésre jutottunk, hogy az e-book nem fogja soha felváltani a nyomtatott könyvet, viszont az is tény, hogy a digitális tér által nyújtott lehetőségek bővülése párhuzamosan az olvasásra fordított idő csökkenésével jár. A covid időszakában volt egy nagyobb lendülete az e-bookoknak, de ez alábbhagyott a normális élet visszatérével. Napjainkban az eladott könyvek elhanyagolható 1-2%-a elektronikus. A hangskönyvek nagyobb szerepet kapnak, amire talán az lehet a magyarázat, hogy könnyebben beiktatható a napirendbe, így autóvezetés vagy főzés közben is lehet „olvasni”, a telefonon észrevétlenül velünk lehet az aktuális olvasmányunk. Egész más így az olvasási élmény, hiszen az olvasás „rituáléja” teljesen kimarad, elhagyjuk az olvasás meditatív állapotát, de mégis információhoz jutunk, élményt szerzünk, miközben mást is csinálunk.

A második szekció épp ebből a gondolatmenetből merítve az olvasási szokások és igények változásait vizsgálta **Kamarás István**nal, az MTA doktorával, aki olvasástörténeti szemszögből közelített a témához. Meglátása szerint nem is annyira az olvasás mibenléte változott, mint inkább az olvasók köre, módja és lehetősége az ember életében. **Péterfi Rita** olvasásszociológus is hasonló gondolatok mentén haladt. Az elmúlt bő fél évszázad alatt olyan gyors ütemben alakultak át szokásaink, hogy a generációk közötti különbségek napjainkban jelentősen elhatárolhatók.

Gombos Péter olvasáskutató is ezt támasztotta alá, előadásának címe: *Új középkor jön? Mi az olvasási igény az online térben?* Az elmúlt 10 évben Magyarországon végzett reprezentatív olvasásfelmérés adatait felhasználva következtetett a digitális bennszülöttek olvasási szokásaira, amelyből az is látszott, ahogy a korábbi előadásokból is levontuk a konzekvenciát, hogy mást és másként olvasnak. A generációs origó mindannyiunk számára fix pont, s a kor, amelyben tanulunk, meghatározza, hogy mihez kell alkalmazkodnunk. A kutatás egyértelműen megmutatta, hogy a digitális kultúra erős hatással van az olvasók körére, de az olvasási motiváltságra is. Nem jutott nyugvópontra

a gondolat, hogy merre tartunk, a szekció kerekasztal-beszélgetése hosszúra nyúlt, tartalmas gondolatokat indított el.

A harmadik szekcióban a „born digital” és az MI témájában hallhattunk előadásokat a közgyűjtemények nézőpontjából.

Kalcsó Gyula, az OSZK webarchiválási osztályának csoportvezetője nagyon szemléletes példákkal szolgált arra nézve, hogy a „digital dark age” tényét is tudatosítanunk kell magunkban. Milyen következményekkel jár a digitálisan született dokumentumok tömegének keletkezése, milyen nehézségekkel jár egy csak fájlokban létező hagyaték feldolgozása és utógondozása? Az alfa-generáció életútja jelentős részben csak a digitális térben létezik, hasonlóan a z-generációhoz, de már az x-generációnak is élettere a digitális világ, hiszen akarva-akaratlanul e-állampolgárokká válunk, szükséges az ügyintézéshez, a munkához, a kapcsolattartáshoz stb.

Készman József gondolatai is ezt a folyamatot erősítették tovább, jó példákat hozott arra, hogy mit lehet kezdeni egy lézergravírozott, illetve egy csak digitálisan létező hagyaték kapcsán, s hogy milyen új kihívások elé állítja a gyűjteményeket. A kortárs alkotók levelezése csak elektronikusan létezik, vajon tudjuk-e majd kutatni 30 év múlva, ha egy alkotás kapcsán érdekes lenne az életút valamely szegmense? Találó címet adott előadásának: *Utazás Analógiából Digitáliába*, ezen az úton járunk mind, akik a könyvekkel, kultúrával vagy irodalommal foglalkozunk.

Holl András, az MTA KIK informatikai főigazgató-helyettese pozitívan éli meg a mesterséges intelligencia lehetőségeit. Nagy segítség az információk végtelenjének rendezésében, hiszen amire az emberi elmének sokkal több időt és energiát kellene fordítania, az az MI-nak alapkészség.

Élmény volt a magyar kultúra napján a Pesti Vigadóban a kultúra múltjáról, jelenéről, jövőjéről és az útvjáról beszélgetni és előadásokat hallgatni. A generációs origó lehet bárhol, de a jelenben kijelenthetjük, hogy a kultúra biztos pontja a nyomtatott könyv, a tudás átörökítésének, felhalmozásának eszköze még most is a papír.

KÁDÁRNÉ ZSOLDOS EDIT

Bethlen Gábor Református Gimnázium
és Szathmáry Kollégium